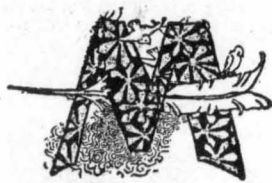

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΤΟΥ Κ. ΦΑΝΗ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΔΟΥ

ΠΩΣ ΕΙΔΕ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΕΝΑΣ ΕΠΤΑΝΗΣΙΟΣ ΤΑ 1849 - ΛΙΒΕΛΛΟΓΡΑΦΟΙ ΚΑΙ ΣΑΤΥΡΙΚΟΙ - Ο Α. ΦΑΤΣΕΑΣ

Δ'.

ΕΤΑ την αναχώρησι των Γάλλων από την 'Επτανήσο στα 1799, απαγορεύθηκε κι' η ελευθεροτυπία από τους Ρωσοτούρκους που κατέλαβαν τα Νησιά. Οι άρχοντες πήραν πίσω τα προνόμια πουχαν καταργηθεί και τα κτήματα που τους είχαν αρπάξει οι αγρότες. Οι φιλελεύθεροι καταδικάστηκαν κι' ιδίως εκείνοι που πρωτοστάτησαν στην κίνησι εναντίον των άρχοντων. Οι διασημότεροι σατιρικοί και λιβελλογράφοι, που καθώς είδαμε πήραν τό μέρος των λαϊκών στοιχείων κι' έγραψαν τις κωμικώτερες σάτιρες, διασκορπίστηκαν σε διάφορα μέρη ή κρύφτηκαν από τό φόβο της καταδίωξης. Ο Μαρτελάος δραπέτευσε σ' άλλο νησί, ο Δανελάκης ξεφάνιστηκε κι' ο Αρξέντης δεν έδωσε σημεία ζωής επί μακρό διάστημα. Ο «Θούριος» του Ρήγα, ο «Πατριωτικός Ύμνος» και τα διάφορα άλλα δημοκρατικά έντυπα, κατασχέθησαν και καταστράφηκαν. Όσα δέ τυχόν βρισκόνταν στα χέρια ιδιωτών, βγήκε αίσθησι διαταγή να κατασχεσούν κι' οι κάτοχοι των να καταδιώκονται. Ο Γρηγόριος ο Ε', που τότε πατριάρχευε, άφώτισε τόν Ρήγα και κείνους που κρατούσαν τόν «Θούριό» του και πού δέν τόν κατέστρεφαν, όπως και τή «Δημοκρατική Προκήρυξι» και «Τό Πολίτευμα» τού ίδιου, πού κι' αυτά αφωρίστηκαν μαζί με τόν «Θούριον». «Η Δημοκρατικές εταίρειες τών Φίλων» τής Κέρκυρας και τής Ζακύνθου κι' οι εταίροι, όπως ο Βονδιόλης, ο Γουξέλης και πολλοί άλλοι δημοκρατικοί τής Κεφαλληνίας, πέρασαν στη Γαλλία και διέπρεψαν στα γράμματα ή δόξασαν τό ελληνικόν όνομα ως στρατιωτικοί, κάτω από τις σημαίες τού Μεγάλου Ναπολέοντος. Η καταδίωξις συνεχίστηκε με πάθος εναντίον όλων εκείνων που πήραν μέρος στις ταραχές.

Κι' ως δείγμα τού πνεύματος που κρατούσε τότε και τής ματίας που τάραιε τους αντίδραστικούς, έχουμε ένα μοναδικό λιβελλογράφημα, πού συγγεντρώνει όλη τή λύσσα τών άρχοντων και τού ΚΑΗΡΟΥ τής 'Επτανήσου εναντίον τών δημοκρατικών και τών φιλελευθέρων. «Ός να μην έφταναν δέ οι άφορισμοί τού Γρηγορίου, ως να μην άκούσαν ή αισθηρές διαταγές για τήν καταστροφή τών εντύπων τού «Θουρίου» και τών άλλων επαναστατικών δημοσιευμάτων, οι άριστοκράτες τύπωσαν εναντίον τού Χριστοφόρου Περραιβού τό προστυγότερο χυδαιογράφημα πούδε τό φώς στην 'Ελλάδα. Φαίνεται πως ο Περραιβός έπαιξε σπουδαίο ρόλο κατά τήν κατοχή τών Γάλλων, ως πρώκτωρ τής επαναστάσεως, ως επιτήδειος προλαγανδιστής κι' ως φανατικός κατήγορος τού άρχοντολογίου. Η δόξα του όσώσο δέν ήταν, φαίνεται, «καθ' όλα ήθική». Παίρνοντας λοιπόν άφορησί από τή δόξα τού αυτή ο ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΠΙΚΡΙΤΗΣ του, περιούθη τόν Περραιβό μ' όλες τις φραστικές άκαθαρσίες που μπορούσε να περιμασέη επτανησιακή σατιρική διάνοια: «Όντος δ' αναίδεστατος και φαυλόβιος Περραιβός κατάγει από τά μέρη τής Λαρίσης, ή μήτηρ αυτού χίρα ούσα και ένδεση, σχεδόν ύστερομένη και τού έπιουσιον άγριου, εξαπατηθείσα ή δύστηνος γυνή παρα τινος 'Εθραίου καλονόμου Μωσίου και συνηροισκομένη κρυφίως μετ' αυτού, συνέλαβε τόν ρηθίντα νόθον Περραιβόν, τό γέννημα τών έχιδνάων, άλλον νέον 'Ιούδα!... Στερηθείς ούν ο φαυλόβιος Περραιβός και αυτά τά πρός τό ζήν», έφθασεν εις Τριέστιον και διατρίψας εκεί έν ύποκρισία άκρο, έρώτησε δι' άναφοράς τόν άρχηγόν τών γαλλικών στρατευμάτων, παραστήσας αυτό έναντιον ίκανόν και άξιον όνια πολυτρόπως διά να απέλθη εις τήν 'Ελλάδα και περιέλλη άποστολικώς κηρύσσωσιν τό ΔΟΓΜΑ ΤΗΣ ΦΡΟΝΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΓΑΛΛΩΝ».

Ο λιβελλος εξακολούθει σ' αυτό τό ύφος με λύσσα και μαγία. Κατηγορεί τόν Περραιβό ως άγύστην, κλέφτην, δολοφόνον κτλ. Τέτοιο ήταν τό πνεύμα που έπεκράτησε στα Νησιά βότερα από τήν αναχώρησι τών Γάλλων, μέχους ότου ιδρύθηκε ή ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ από τήν προστασίαν τών Τούρκων και τών Ρώσων. Η άνεξάρτητη 'Ιονική Πολιτεία έ-

πέτρυνε τήν ελευθεροτυπία, με σχετικώς περιορισμούς, προστάτεψε τήν τυπογραφία κι' έφερε κι' άλλα πειστήρια από τήν Ερώπη για να πολλαπλασιάζη τις έκδόσεις. Και πραγματικώς, τήν εποχή αυτή κυκλοφόρησαν πολλά έργα 'Επτανησιών λογίων κι' έπιστημόνων, πού-δειξαν σ' όλόκληρο τόν κόσμο πως ή 'Επτανήσος κι' ιδίως ή Κέρκυρα, ήταν ένα από τά πιο πολιτισμένα μέρη τού κόσμου, με πλέρη διατρεπών άνδρών, ακόμη και γυναικών, σ' όλους τους κλάδους τών μαθήσεων και τών τεχνών. Δυστυχώς δέν γνωρίζω άν τυπώθηκαν στα τυπογραφεία τής Κέρκυρας, σατιρικά έργα, ή άλλα με λιβελλογραφικό περιεχόμενο φυλλάδια. Όμως έχω τή γνώμη πως τέτοια δέν τυπώθηκαν και πως ή κοινωνικώς και πολιτικώς σάτιρες εξακολούθησαν ΝΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΕΣ. Κατά κανόνα μάλιστα, οι περισσότεροι τών τότε σατιρικών και λιβελλογράφων δέν έδιναν τά έργα τους στη δημοσιότητα, κι' ιδίως οι εύγενείς. Στο σημείο αυτό επικρατούσε συνήθεια πού διατηρήθηκε επί μακρό διάστημα και πού τή σεβάστηκαν όλοι σχεδόν οι 'Επτανήσιοι σατιρικοί και ποιηταί. «Όσοι έπιθυμούσαν να διαβάσουν έργα τους ή σάτιρες τους, έπρεπε ή να τ' αντίγράφουν από τά χειρόγραφα τού συγγραφέως, ή να κάνουν αντίγραφα από άλλα αντίγραφα που κυκλοφορούσαν.

Άλλωστε, τά πειστήρια τής 'Ιονικής Πολιτείας τήν εποχή τούτη ήταν άπασχολημένα με σοβαρότερες έγγραφεις, με τήν έκδοσι έφημερίδων κι' άλλων φιλολογικών κι' έπιστημονικών περιοδικών, που τότε για πρώτη φορά έβδαν τό φώς στην ύπόδοξη 'Ελλάδα. Τι κατακλυσιός έντύπων, αλλά και τί έκλεκτικότης στο περιεχόμενο! Τότε άρχισε να βγαίνει κάθε βδομάδα και ή «GAZETA URBANA» ('Αστική Έφημερίδα), Η ΠΡΩΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΠΟΥ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΚΥΡΙΑΩΣ ΕΛΛΑΔΑ. Τό πρώτο της φύλλο κυκλοφόρησε στις 21 Μαρτίου 1802· εξακολούθησε δέ να τυπώνεται μέχρι τήν 21 'Ιουνίου 1803. Σιγνάκτης τής ήταν ο νεαρός τότε Άνδρέας Μουστοξύδης κι' ο κατόπιν καθηγητής στο Πανεπιστήμιο τής Πάδουδας και διάσημος φιλόλογος Κερκυραίος Μάριος Πίτερ. Έκείνη πούχει να παρατηρήση κανείς στην έφημερίδα αυτή, εινε πως πολλά τής άρθρα εινε λιβελλογραφικά και σατιρικά. Ο Μουστοξύδης από τότε έδειχνε τά ύπεροχα προτερήματα τής γραφίδος του. Ο κατόπιν κενόρος παλαιστής εναντίον τής 'Αγγλοκρατίας, άρχισε τό στάδιό του κενόρος ως ΛΙΒΕΛΛΟΓΡΑΦΟΣ. Τήν 'Αστική Έφημερίδα αντικατάστησε ο «ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΟΣ ΜΗΝΥΤΩΡ» (MONITORE SETINSULARE), που γίνεκε ή επίσημη έφημερίδα τής 'Επτανήσου Πολιτείας. Τό πρώτο του φύλλο κυκλοφόρησε στις 10 'Ιουνίου 1803 κι' εξακολούθησε να τυπώνεται μέχρι τις 4 Δεκεμβρίου 1807, όποτε οι Αίτοκρατορικοί Γάλλοι έδναλαν τόν «ΚΕΡΚΥΡΑ-Ι-ΚΟ ΜΗΝΥΤΩΡ» (MONITORE CORCIRESE) που κυκλοφόρησε τήν 1η 'Ιανουαρίου 1808 κι' εξακολούθησε να τυπώνεται μέχρι τις 24 'Ιουλίου 1810. Τούτον αντικατάστησε ελληνογαλλιστί ο «ΙΟΝΙΚΟΣ ΜΗΝΥΤΩΡ» (MONITEUR IONIEN) πού τό τελευταίο του φύλλο, καθόσον γνωρίζω, φέρε ήμερομηνία 8 Δεκεμβρίου 1812.

Σύγχρονα με τόν «Ιονικό Μηνύτορα» βγήκε και τό πρώτο ελληνικό περιοδικό στην Ιταλική με τόν τίτλο «ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΕΡΜΗΣ» (MERCURIO LITERARIO) και με αννεργάτες τούς καλύτερους 'Επτανήσιους τής εποχής, ανάμεσα στους όποιους πρέπει να μνημονεύσουμε και τόν 'Ιωάννη Καποδίστρια, συγγραφέα πολλών άρθρων τού περιοδικού. Τόν «Φιλολογικό Έρμη» διηγήθη ο Σπυρίδων Θεοτόκης, ένας από κείνους που ίδρυσαν τή δημοκρατική εταίρεια τών Φίλων και πού με πάθος ελεγε άσπασθεί τις ιδέες τής Γαλλικής Έπαναστάσεως για να τις άγινή άργότερα. Η έκδοσις τού άρχισε τήν 1η Νοεμβρίου 1805 κι' έχουμε τέσσερες τόμους τού άξιολογώτατου τούτου περιοδικού. Ανάμεσα στα περιεχόμενά του σιγαντάει κανείς ένδιαφέρουσες φιλολογικές κι' αρχαιολογικές μελέτες, πολλά λυρικά ποιήματα στην Ιταλική κι' ένα-δυό στην ελληνική. Μά πουθενά δέν βλέπει τό πικάντικο εκείνο πνεύμα πού θα περιέμενε κανείς από φιλολογικό περιοδικό τής 'Επτανήσου. Για να αντίληφθή κανείς και τήν κατάσταση τής τότε γλώσσας, παραθέτουμε τή μετάφρασι ενός λατινικού έ-

Η Κέρκυρα κατά τις άρχές τού περασμένου αιώνας.

πυράμματος στην 'Αφροδίτη, που δειφίεται στον τότε λόγιο Ι. Δονά:

Στό μνήμα τοῦτο κοιτάται στρωμένη...
Τύχη, γάμον μ' αὐτὴν κ' ἐγὼ σμά της!
'Η 'Αφροδίτη ἢ Κερκυραία· ὅπ' ὄχι
ἢ λάμπει τοῦ προσώπου της κ' ἢ χάρι
ὄχι ἢ ἀρετὴ κ' οἱ νόστιμοὶ της τρώποι,

Παρ' ὅλες τις ἀτέλειες τῆς γλώσσας καὶ τῆς ἐκφράσεως, δὲν ἀπο-
ροῦμε νὰ μὴν ὀμολογήσουμε πὼς τὸ ποιῆμα αὐτὸ ἔχει μερικoὺς θαυ-
μάσιους στίχους. Μᾶς δείχνει ἀκόμη πὼς ἀπὸ τὰ πρῶτα τῆς βήματα
ἢ φιλολογικῆ καὶ ποιητικῆ παράδοσι τῶν 'Επτανήσιον ἠπῆξε ΔΗΜΟ-
ΤΙΚΗ, Δυστυχῶς, ἢ τότε ἐπίσημη καὶ κοινὴ γλῶσσα στὴν 'Επτανήσου
ἦταν ἢ ἰταλικῆ. Οἱ μορφωμένοι σ' αὐτὴν ἔγραφαν καὶ διατύπωναν τῆς
ἰδέες τους. 'Αλλ' ἦταν τόσος ὁ ἑλληνισμὸς τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς,

ΑΠΟ ΠΑΝΤΟΥ

ΜΙΚΡΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

- Η ΕΣΑΡΠΑ ΤΗΣ ΔΟΥΓΚΑΝ

'Ως γνωστόν, ἡ μεγάλῃ καλλιτέχνις 'Ισιδορά Δούγκαν, πέ-
θανε ἀπὸ βίαιον θάνατον, κατὰ τρόπον πρωτοφανῆ καὶ τραγικόν.
Σὲ μὴ αὐτοκτονικῆ ἐκδρομῇ, τῆς στιγμή πού τὸ αὐτοκίνητό της
εἶχε ἀνατρίψει τῆ μεγαλειότηρ του ταχυτήτα, ξετυλίχθηκε ἢ ἐσάρπα
τῆς καλλιτέχνιδος καὶ μπλέχτηκε σὲ μιά ἀπὸ τῆς ῥόδες τοῦ ἀμαξιοῦ.

- Η ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΤΩΝ ΚΙΝΕΖΩΝ

Γιὰ τὸν Ἑυρωπαῖο ἢ Κίνα, σὲ πολλῆς τῆς συνήθειες, μπορεῖ νὰ
θεωρηθῆ ὡς «ὁ κόσμος... ἀνάποδος! Μεταξὺ τῶν ἄλλων, οἱ Κινεζοὶ
διαβάζουν τὴν ἡμερησίαν τους ἀπὸ κάτω πρὸς τ' ἄνω, ὅταν ἔχουν
πένητος φοροὶν λευκὰ ρούχα, κ' ἀγαποῦν τῆς γυναῖκες τους μονάχα ὅ-
στερ' ἀπ' τὸν γάμο. Στὸ ζήτημα μάλιστα τοῦ γάμου, τὰ παμπάλαια ἔθ-
ημα τῶν Κινεζῶν παραμένουν ἀναλλοίωτα, παρ' ὅλες τῆς ἀναστατώ-
σεις πού ἔχει φέρει ὁ Ἑυρωπαϊκὸς πόλεμος. Οἱ γονεῖς φροντίζουν νὰ
βροῦν τῆ νύφη τὸ ἀπὸλυτον ἐπιλογῆς των καὶ μονάχα τὴν ἡμέρα τοῦ
γάμου λαμβάνουν ἐπ' ὄψεος τὸν γυνί τους, τὸν ὅποιον παρουσιάζουν
στὴ μέλλουσα συμβία του.

Τὸ διαζύγιον στὴν Κίνα δίνεται πολὺ ἐυκολώτερα παρὰ στὴν Ἑὺ-
ρώπη. Μιά δὲ ἀπ' τῆς κριωτέρες ἀφοριεῖς διαζυγίου εἶνε καὶ ἡ πο-
λυλογία τῶν γυναικῶν.

- ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΠΕΤΡΟΥ

Γιὰ νὰ κατασκευασθῆ τὸ ὑπόβαθρον τοῦ ἀγάλματος τοῦ Με-
γάλου Πέτρου στὴν Πετρούπολι, μεταφέρθη ἀπὸ τῆ Σιβηρία
ἓνα κομμάτι γρανίτου βάρους 1217 τόνων, ἀπᾶνω, εἰδικὸ εἰδικὸ
σιδηροδρομικὸ βαγόνι. Στὴν ἐκφόρτωσι τοῦ ἀσφαλῶδησαν
160 ἑργάτες μὲ δόξαρον συνεργεῖσθαι δυνατόν μοχλῶν. Κ' ὅμως,
παρ' ὅλη τὴν ἀσάλευτη βία του, τὸ ἐπιβλητικὸν ἀγαλμα τοῦ
μεγάλου Μονάρχου σαρώθηκε ἀπ' τὴν τελευταία ροσσικῆ ἐπα-
νάστασι, γιὰ νὰ ἠρωθῆ στὴ θέσι του ὁ ἀνδριάς τοῦ καινοῦργου
προφήτου τῶν Μπολσεβίκων, τοῦ Λένιν.

- ΕΝΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ ΣΠΕΙΡΙ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Κάποιος μοναχὸς ἀπ' τὴν 'Ιερουσαλήμ, εἶχε τὴν καταπληκτι-
κὴ ὑπομονὴ νὰ γράφῃ ἀπάνω σ' ἓνα στερεὸ σιτάρι, σινηθισμένον
μεγέθυσι, μιά 'Εβραϊκὴν προσευχὴν ἀπὸ 886 γράμματα.

Τὸ ἀριστούργημα αὐτὸ τῆς ὑπομονῆς βρέθηκε μέσα σὲ φυ-
λαχτὸ τοῦ περιφημοῦ οἰκονομολόγου καὶ φιλανθρωποῦ Μωϊσέως
Μοντεριό, στὸν ὅποιον δὲ εἶχε χάρισις ὁ κατασκευαστὴς τὸν λί-
γο πῶν πεθάνει. 'Η προσευχὴ πού εἶνε γραμμένη στὸ στερεὸ αὐ-
τὸ τοῦ σταριοῦ, διαβάσεται μόνο μὲ τῆ βοήθεια δυνατόν φακῶν.

ΣΤΑ ΦΤΕΡΑ ΤΟΥ ΠΗΓΑΣΟΥ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΒΑΡΥΘΥΜΙΕΣ

Κάποιοι καὶ μὲν καὶ θάνατοι τί ἔγνοια πῶναι, ἀλήθεια...
'Ω, στὴ χειμερινῇ νυχτιά σὰν θνεῖρα τὰ παραμῦθια!
Ρηγάδες, θούλοι, ρήγισσες, μῦθοι κ' ἀνοστοῖσματα,
τοῦ κάτω κόσμου κάποια χαρτίσματα...
'Ως τότε, ἀλήθεια, θὰ γυρνᾷς στὸν οὐρανὸν, φεγγάρι,
πρὸς τὴν ἀλῶνια οἰοτῆ στοχαστικὸν, βαθύ,
τῆς πεθαμένης μου φορεῖς τὴ θλίψη καὶ τὴ χάρι,

Κόμπο, καρδιά, τὴ θλίψη σου καιρὸς νὰ τῆνε δέσση
καὶ νὰ ξεχάσης — μοναχὰ πὼς θὰ τὸ κἀνῆς,

ΤΟ ΔΑΚΡΥΟ ΜΟΥ

(Ανέκδοτο)

'Ολου τοῦ κόσμου τὰ νερά, θάλασσα, εὐρὸ τὰ πίνει
καὶ γίνεσαι πλατιά-πλατιά κ' ὀλοῦθε βουλιεῖνεις.
Καὶ τὸ δικὸ μου δάκρυον πῆ, πλατύτρηφ νὰ γίνης
καὶ στοίχειωσέ το, θάλασσα. Κ' ὅσες φορές ἀργεῖνε
καὶ φορτωτιάζεις καὶ βογγᾷς, κάμε το μαῦρον κῆμα,

ΚΟΙΜΟΣΟΥΝ

Τὰ παραθύρια σου ἔφεξαν καὶ σὺ ἀντικρὺ γυρμένη,
ἀσάλευτη, κατάλευκη, σὰν μαρμαρογλυμμένη,
κοιμῶσουν. Δὲν σὲ ἔστηνα· ἀργοπατώνας μῆκα.
Τὸ ἔξω: ὁ βνεος τῆς αὐλῆς ἔχει περὶσσια γλῶνα
καὶ τῆς αὐγῆς τὰ θνεῖρατα περὶσσια ἔξελανούνε,

ΠΑΡΑΠΟΝΟ

Καὶ τὸ παράθυρον ψηλὸ κ' ἢ πόρτα κλειδομένη
κ' ἢ νεῖα κομμάτια ξέννοιαστῆ κ' ὁ νεῖος περνοδιαβαίνει.
«Νᾶμουν ὁ χρυστοἀλιένιος σου χρυσόφυρος καθρέφτης
νὰ σὲ κιντᾶζω τῆ στιγμῇ πού γόννεσαι καὶ κέρτεις,

Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ